

Õiguskantsler

Teie 28.08.2014 nr

Meie 24.09.2014 nr 6-1/141142/1403966

**Seisukoht vastuolu mittetuvastamise kohta
Riigikogu valimiste vastavus otsesuse põhimõttele**

Austatud []

Tänan Teid avalduse eest, milles palute kontrollida Riigikogu valimise seaduse vastavust Eesti Vabariigi põhiseaduse (PS ja põhiseadus) § 60 lõikest 1 tuleneva valimiste otsesuse põhimõttele. Ma ei tuvastanud Teie avaldusest tulenevalt Riigikogu valimise seaduse vastuolu põhiseadusega. Selgitan seda alljärgnevalt.

Teie avaldusest ei nähtu üheselt, mida täpselt mõtlete, väites, et: „Meie valimisseadus ülekantavate häältega aga rikub seda põhiseaduse sätet.“. Arvatavasti peate silmas asjaolu, et juhul, kui erakonna nimekirjas (s.t mitte üksikkandidaadina) kandideerinud isik ei osutu valituks, siis tema poolt antud hääl läheb arvesse erakonna poolt antud häälena ning võib seetõttu olla aluseks mõne teise kandidaadi Riigikogusse valituks osutumisele.

Siinkohal vajab selgitamist valimiste otsesuse põhimõte. Selle põhimõtte järgi peab kandidaadi üle otsustamine toimuma valimistest vahetult osa võtnud isikute tahteavalduse alusel, mitte aga valijameeste või mõne muu organi poolt.¹ Mitteotseste valimiste puhul valitaks rahva poolt kõigepealt valijamehed (või muu organi koosseisu kuuluvad isikud), kes seejärel asuks valima Riigikogu liikmeid. Sellist valimissüsteemi Eestis ei rakendata. Seega võib ilma kahtluseta öelda, et Riigikogu valimise seadus on selle osas valimiste otsesuse põhimõttega kooskõlas.

Lisan selgituseks veel järgmist. Vajadus selleks, et valituks mitteosutunud (erakonna nimekirjas kandideerinud) isiku poolt antud hääl läheks arvesse erakonna poolt antud häälena, tuleneb otseselt valimiste proportsionaalsuse põhimõttest, mis tuleneb samuti PS § 60 lõikest 1 (ilmselt just seetõttu tugines sellele Teie pöördumisele vastates ka justiitsminister). Selle põhimõtte täielik eesmärgikohane rakendumine eeldab samas ka valijalt teadlikkust, et põhimõtteliselt toimub hääle andmine kahel tasandil – esmalt valib isik endale maailmavaateliselt sobiva erakonna² (maailmavaate tasand) ja seejärel sellest nimekirjast endale sobiva kandidaadi

¹ Eesti Vabariigi Põhiseadus. Kommenteeritud väljaanne 2012. L. Madise jt. PS § 60 komm nr 3.4., kättesaadav: <http://www.pohiseadus.ee/ptk-4/pg-60/>.

² Muidugi võib isik valida ka üksikkandidaadi – sel juhul on maailmavaate tasand ja personaalne tasand lihtsalt täielikult kattuvad.

(personaalne tasand) ning annab sellele oma hääle. Kui see kandidaat valituks ei osutu (seega puudub häälel mõju personaalsel tasandil) ja antud häälel erakonnale antud häälena arvesse ei läheks (kui valimissüsteem oleks teistsugune kui praegu), siis läheks väga paljude kandidaatide poolt antud hääled lihtsalt raisku (sellisel häälel ei oleks valimistulemusele üldse mingit mõju). Kuna praeguse valimissüsteemi juures sellisele kandidaadile antud hääle siiski läheb arvesse erakonna poolt antud häälena, siis on antud häälel mõju valimistulemusele vähemalt maailmavaate tasandil. See võimaldabki tagada, et Riigikogu mandaadid saavad erakondade vahel jaotatud proportsionaalselt nende maailmavaadet toetavate valijate hulgaga.

Lõpetuseks tänan Teid veelkord pöördumise eest ning loodan, et esitatud selgitustest on abi.

Lugupidamisega

/allkirjastatud digitaalselt/

Indrek Teder